

Legeportretter – ærefulle eller farlige?

FORSIDEBILDET

Rundt om i møterom og auditorier, i vestibyler og på sjefens kontor henger det gjerne malerier, det står en skulptur, eller vi har budsjettversjonen – et fotografi. For oss i helsevesenet er det ofte fortjente overleger som er blitt æret. De er blitt hedret på denne måten, f.eks. professor Kristian Kristiansen (1907 – 93) (fig 1).

Figur 1 Professor Kristian Kristiansen, portrettet og maleren Harald Kihle i kunstnerens atelier. Alle foto Ø. Larsen

Kjære lesere – ser dere noen gang på kunstverkene, eller betrakter dere dem bare som pynt, på linje med de grønne plantene i hjørnet? Pynt blir de for øvrig særlig fort dersom det ikke står navn på vedkommende. Det er utrolig hvor fort folk glemmes, især på helseinstitusjoner der man sjelden har blikket vendt bakover. Og da har et kontrafei av en ukjent person en tendens til å forsvinne på et like ukjent loft.

Jeg begynte for en god stund siden å se litt mer systematisk på slike kunstverk, mest malerier, for å finne ut hva de forteller. Jeg ser da bort fra malerier som må settes på båsen bjørnetjenester, dvs. portretter der rammen åpenbart er verd mer penger enn lerretet, og der problemene med å gjenkjenne den avbildede ikke skyldes symbolikken, men kunstnerens ferdigheter.

Figur 2 En legefamilie i 1809, et bilde på borgerlighet

Et portrett er et produkt av flere forhold. For det første er det kunstnerens oppfatning av den person som skal portretteres. Noen kunstnere er meget flinke til å ta særtrekkene og la dem gjenspeiles i ansiktstrekk og kroppsspråk. Det spørs da selvsagt hvilke særtrekk de velger. Å la seg portrettere av Edvard Munch (1863 – 1944) skal visst ha vært et vågestykke i så måte, ta gjerne en tur på Munchmuseet og bli overbevist.

Nå er det sjelden at motivet er et umælende, underkastende vesen, med mindre det ærefulle ved å bli malt skulle ha blitt helt lammende. Derfor gjengir et portrett for det annet også den portrettertes oppfatning av seg selv. Dette kan være avslørende – farlig avslørende. Så farlig at jeg avstår fra eksempler.

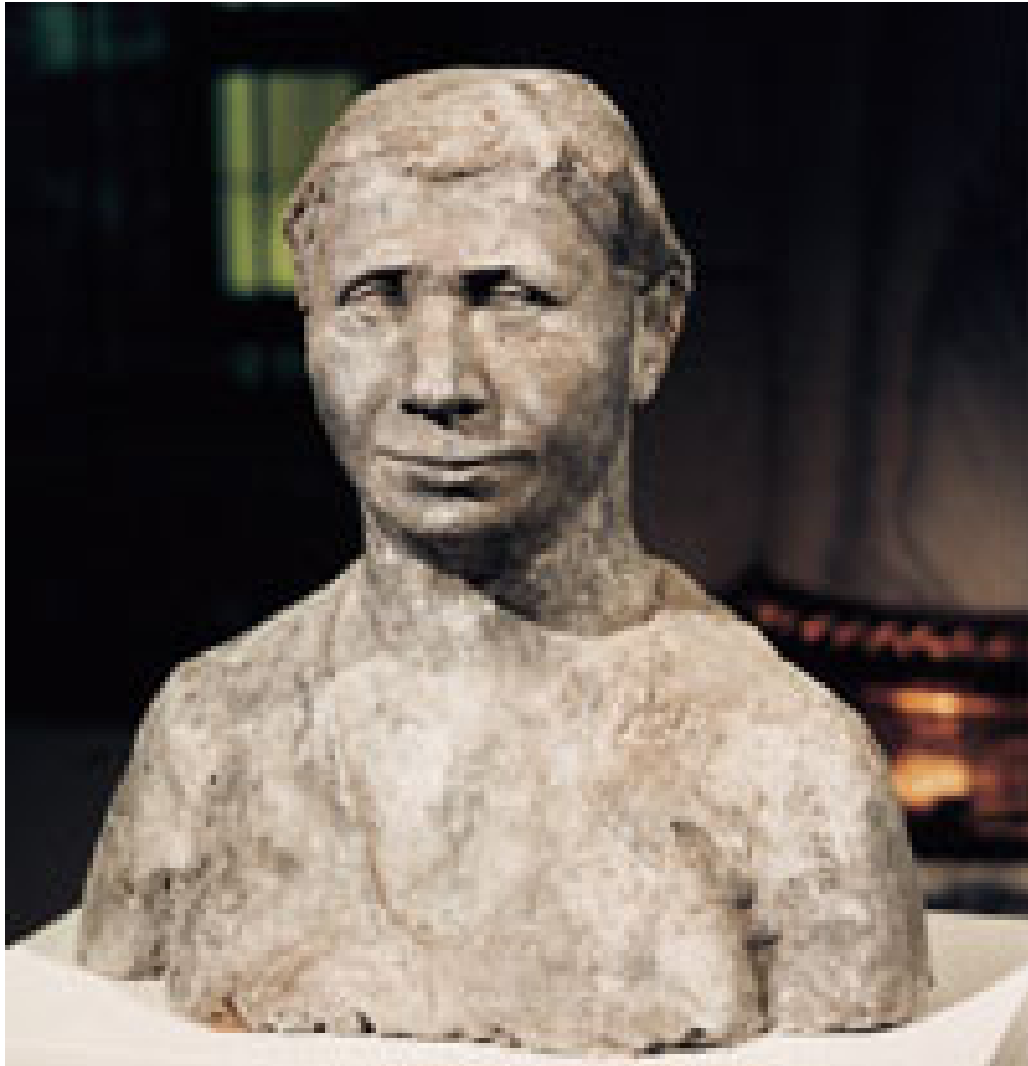
Tredje element er stilarten og teknikken som er valgt – enten fordi den tilhører sin tid, eller fordi den bevisst er valgt av kunstneren for å fortelle om personen som portretteres. F.eks. kan valget av karakteriserende attributter være interessant.

Men så har vi kunstneren selv. Det sies om forfattere at ofte skriver de bare en eneste virkelig god roman, og den handler egentlig om dem selv. Det gjelder for andre kunstnere også, for eksempel for malere. Der har vi en fjerde faktor, og det er sikkert

flere.

La oss se på noen eksempler:

Maleriet Familie Dr. Klein (1809) (fig 2) er malt av Johann Baptist Seele (1774 – 1814) og henger i Staatsgalerie Stuttgart. Karl Christian Klein var en ansett lege i tiden, en tid med stor respekt for ansette personer. Han lot seg fremstille som myk mann sammen med fru Henriette og datteren Lotte. Dette er også et bilde av selve tiden – det borgerlige familieideal stod den gang høyt. Men legg merke til doktors blick – det går lenger enn til barnet foran ham, og hans rolle i samfunnet blir understreket av det bestemte ansiktsuttrykket. Pennen og papiret karakteriserer ham som en mann av lærdom. Familien er her egentlig bare attributter til portrettet, ganske sikkert valgt med omhu av kunstner og modell.

Figur 3 Inger Haldorsen gjengitt i hardt, men samtidig følsomt materiale

Hans Jacob Meyer (1907 – 93) har portrettert legen Inger Haldorsen (1899 – 1982) i form av en byste i sement (1946 – 48). Den tilhører Nasjonalgalleriet og er fotografert på utstillingen Fokus 1950 på Samtidsmuseet i 1998. Inger Haldorsen var praktiserende spesialist som gynekolog og fødselslege og en markant personlighet i Bergen. Hun var blant annet medlem av bystyret og formannskapet i årene 1946 – 68 og varamann til Stortinget i to perioder. Her er det materialet og teknikken som formidler kraft, styrke og mykhet (fig 3).

Figur 4 Dansk gruppeportrett med fart og liv

Figur 4 er et interessant legeportrett. Vi ser et dynamisk situasjonsbilde av fire sentrale tillitsmenn i Den almindelige danske Lægeforening, malt av Niels Winkel. Fra venstre finner vi Erik Holst (f. 1929), foreningens formann 1980 – 86. Deretter følger Francis Zachariae (1922 – 1997), formann 1974 – 80. Med hendene på det rotete bordet står Jørgen Fog (f. 1934), formann 1970 – 74, og sittende til høyre i bildet Jens Larsen (1908 – 91), formann 1964 – 74. Portrettene har en nesten fotografisk karakter, klesdrakt og kroppsholdninger forteller om aktivitet og handlekraft, mens attributtene, her papirene og trykksakene på bordet og oppslagene på veggen, gir en bakgrunn av saker de arbeidet med. Bildet henger i den såkalte Svenskestuen i Lægeforeningens hus i København.

Figur 1 er det som er valgt som forsidebilde. Dette er et maleri av nevrokirurgen professor Kristian Kristiansen ved Ullevål sykehus og Universitetet i Oslo. Bildet tilhører Det norske medicinske Selskab i Oslo og er utført av Harald Kihle (1905 – 97). Her kan det synes som om det er maleren selv som har slått igjennom. Sammenlikn motivet, maleriet og kunstneren. Kristian Kristiansen vil vel av alle som kjente ham bli betegnet som en av norsk medisins virkelige høvdinger i beste forstand av ordet. Slik ser han da også ut på fotografiet, han utstråler autoritet, sikkerhet og vennlighet. Men maleriet viser mer den usikre, bekymrede, engstelige – er det kunstneren selv?

Kihle er kjent for sine bilder av hester. Og sannelig er det ikke en hest med på portrettet av professor Kristiansen også!

ØivindLarsen

Publisert: 10. juni 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 14. juli 2026.